

YOSHLAR ORASIDA MUTOLAA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING
IJTIMOIY-PEDAGOGIK OMILLARI

Xidirova Zilola Tolib qizi

*Renessans ta'lim universiteti filologiya va
tarix fakulteti filalogiya va tillarni o'qitish
o'zbek tili yo'nalishi 4-kurs talabasi
e-mail: xidirovazilola734@gmail.com
telefon: +998946581397
+998936581397*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

*Received: 24.07.2026
Revised: 25.07.2026
Accepted: 26.07.2026*

KALIT SO'ZLAR:

*mutolaa madaniyati,
kitobxonlik, yoshlar,
ijtimoiy-pedagogik
omillar, ma'naviy-
ma'rifiy faoliyat, yoshlar
siyosati, kitob targ'iboti,
Mutolaa platformasi,
ma'naviy tarbiya,
intellektual rivojlanish..*

O'zbekistonda yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hamda mutolaani ommalashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Keyingi yillarda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan qator farmon va qarorlar qabul qilinib, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, besh muhim tashabbusning to'rtinchi yo'nalishi yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilishga qaratilgan bo'lib, ushbu tashabbus doirasida respublikaning barcha hududlarida kitobxonlik tanlovlari, ma'naviy-ma'rifiy loyihalar va mutolaa aksiyalari tashkil etib kelinmoqda.

Bu borada Yoshlar ishlari agentligi tomonidan amalga oshirilayotgan "Yosh kitobxon", "Yosh kitobxon oila", "Zakovat" va boshqa ma'rifiy loyihalar yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. "Yosh kitobxon" tanlovi 2017-yildan buyon an'anaviy ravishda o'tkazilib kelinmoqda hamda 10–14, 15–19 va 20–30 yosh toifalarini qamrab oladi. Tanlov ishtirokchilari o'zbek va jahon adabiyotining o'nlab

sara asarlarini mutolaa qilib, turli bosqichlarda o'z bilimlarini sinovdan o'tkazadilar.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish maqsadida elektron kutubxonalar va "Mutolaa" platformasi faoliyati kengaytirilmoqda. Ushbu platforma yoshlarga elektron va audiokitoblardan foydalanish imkonini berib, zamonaviy kitobxonlik muhitini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha yangi davlat dasturlarida esa 2030-yilga qadar aholi o'rtasida yiliga o'rtacha o'qiladigan kitoblar sonini sezilarli darajada oshirish vazifasi belgilangan.

Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan "kitobxon xalq - buyuk xalq" tamoyili asosida amalga oshirilayotgan islohotlar yoshlarni ma'naviy barkamol, mustaqil fikrlaydigan va Vatan taraqqiyotiga daxldorlik hissi yuqori bo'lgan shaxslar etib tarbiyalashga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan mutolaa madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik omillarini tadqiq etish bugungi kunning dolzarb ilmiy masalalaridan biri hisoblanadi.

KIRISH: Jahon miqyosida globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi hamda turli mafkuraviy tahdidlarning kuchayishi yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Bunday sharoitda yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda kitobxonlik madaniyati va mutolaa jarayoni muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Zero, kitob insoniyat tafakkuri va madaniy merosining eng muhim manbai bo'lib, shaxsning ma'naviy kamoloti, dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mutolaa madaniyati shaxsning kitobga bo'lgan ehtiyoji, o'qishga bo'lgan qiziqishi, axborotni tahlil qilish qobiliyati hamda o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini qamrab oladi. Shu sababli yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirish nafaqat ta'lim tizimining, balki jamiyatning barcha ijtimoiy institutlari oldida turgan ustuvor

=====

vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bugungi axborotlashgan jamiyatda yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni zararli g'oya va axborotlardan himoya qilish hamda ma'naviy immunitetini mustahkamlashda kitobxonlikning ahamiyati beqiyosdir.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va mutolaani ommalashtirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan besh muhim tashabbusning to'rtinchi yo'nalishi yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib etish va mutolaa madaniyatini shakllantirishga qaratilgani bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur tashabbus doirasida respublikaning barcha hududlarida kitobxonlik tanlovlari, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, adabiy uchrashuvlar va kitob yarmarkalari tashkil etilib, yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilmoqda.

Mamlakatimizda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlarda Yoshlar ishlari agentligi alohida o'rin tutadi. Agentlik tomonidan tashkil etilayotgan "Yosh kitobxon", "Yosh kitobxon oila", "Zakovat" va boshqa ma'rifiy loyihalar yoshlarning mutolaa madaniyatini yuksaltirish, kitobxonlik muhitini kengaytirish hamda ma'naviy-intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Xususan, "Yosh kitobxon" tanlovi yoshlar o'rtasida kitob mutolaasini targ'ib qilishning eng samarali mexanizmlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Raqamli transformatsiya sharoitida kitobxonlikni rivojlantirishning yangi shakllari ham yuzaga kelmoqda. Elektron kutubxonalar, audiokitoblar va "Mutolaa" platformasi kabi zamonaviy axborot resurslari yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularga qulay va tezkor axborot olish imkoniyatlarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa mutolaa madaniyatini rivojlantirishning an'anaviy va innovatsion usullarini uyg'unlashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Buyuk mutafakkir Abdulla Avloniy "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir", deya ta'kidlagan. Darhaqiqat, yosh avlod tarbiyasida kitob va mutolaaning o'рни beqiyos bo'lib, kitobxon avlodgina jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanishi mumkin. Shu nuqtai nazardan yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik omillarini tadqiq etish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning samarali yechimlarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb ilmiy hamda amaliy masalalaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik omillarini aniqlash, kitobxonlikni targ'ib etishning samarali mexanizmlarini tahlil qilish hamda yoshlarni kitobxonlikka keng jalb etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Bugungi globallashtirish davrida dunyo mamlakatlari oldida turgan eng muhim vazifalardan biri yosh avlodni ma'naviy barkamol, intellektual salohiyatli va mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Axborot oqimlarining keskin ortishi,

internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi yoshlarning dunyoqarashi, ma'naviyati va hayotiy qarashlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Bunday sharoitda yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularda tanqidiy va tahliliy tafakkurni shakllantirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifaga aylanmoqda.

Mutolaa madaniyati insonning kitobga bo'lgan ehtiyoji, kitob tanlash qobiliyati, o'qilgan asarlarni tahlil qilish va ulardan hayotiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini o'zida mujassamlashtiradi. Shu bois mutolaa madaniyati shaxs kamolotining muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniy "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir", deya ta'kidlagan. Mazkur fikr bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, yoshlar tarbiyasida ma'naviy-ma'rifiy omillarning, ayniqsa, kitob mutolaasining naqadar muhim ekanligini ko'rsatadi.

Alisher Navoiy ham ilm va ma'rifatni inson kamolotining asosiy mezoni sifatida baholab, kitobni insonning eng yaqin hamrohi sifatida ulug'lagan. Mutafakkirning "Kitob - beminnat ustoz" degan hikmatli fikri bugungi kunda ham yoshlarni kitobxonlikka targ'ib etishda muhim ma'naviy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan besh muhim tashabbusning to'rtinchi yo'nalishi aynan yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilishga qaratilgan. Prezidentimizning "Kitob o'qigan insonning dunyoqarashi ham, fikrlashi ham o'zgaradi" degan fikri bugungi kitobxonlik siyosatining g'oyaviy asosini tashkil etadi.

Mutolaa madaniyatini shakllantirish jarayonida oila muhim pedagogik institut hisoblanadi. Psixologlarning ta'kidlashicha, bolaning kitobga bo'lgan ilk qiziqishi oilada shakllanadi. Ota-onalar tomonidan kitob mutolaasiga e'tibor qaratilishi, farzandlar bilan birgalikda kitob o'qish va o'qilgan asarlar yuzasidan suhbatlar tashkil etilishi bolalarda mutolaa ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kitobxonlik muhiti mavjud oilalarda voyaga yetgan bolalarning nutq boyligi, mantiqiy tafakkuri va o'qishga bo'lgan motivatsiyasi yuqori bo'ladi.

Bolalar psixologiyasi nuqtai nazaridan qaralganda, kitob tanlashda yosh xususiyatlarini hisobga olish muhim pedagogik talab hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar (3–7 yosh) uchun xalq ertaklari, tarbiyaviy hikoyalar, rangli tasvirlar bilan boyitilgan kitoblar tavsiya etiladi.

Bu yoshda bolalar obrazli tafakkur orqali dunyoni anglaydilar. Shu sababli Hamid Olimjonning Oygul bilan Baxtiyor asari, o'zbek xalq ertaklari va Po'lat Mo'minning bolalar uchun yozilgan she'rlari samarali tarbiyaviy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kichik maktab yoshidagi bolalar (7–11 yosh) uchun sarguzasht va ilmiy-ommabop adabiyotlar tavsiya etiladi. Xususan, Xudoyberdi To'xtaboyevning Sariq devni minib va

=====

Sehrli qalpoqcha asarlari bolalarda mustaqillik, topqirlik va ijodiy tafakkurni rivojlantiradi. Mazkur yosh davrida qahramonlarga taqlid qilish kuchli bo'lgani sababli ijobiy obrazlarga boy asarlar tavsiya etiladi.

O'smirlik davri (12–16 yosh) psixologik jihatdan murakkab bosqich hisoblanadi. Bu davrda shaxs o'zligini anglashga intiladi, hayotiy ideallarni izlaydi. Shu sababli Abdulla Qodiriyning O'tkan kunlar, G'afur G'ulomning Shum bola, Chingiz Aytmatovning Oq kema kabi asarlari o'smirlarda ma'naviy qadriyatlar, insoniylik va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

17–30 yosh oralig'idagi yoshlar uchun esa ilmiy, falsafiy va kasbiy rivojlanishga xizmat qiluvchi adabiyotlarni tavsiya etish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, Alisher Navoiyning Mahbub ul-qulub, Cho'lponning Kecha va kunduz, O'tkir Hoshimovning Ikki eshik orasi hamda Tohir Malikning Shaytanat asarlari yoshlarning dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

Mutolaa madaniyatini rivojlantirishda davlat va jamoat tashkilotlarining o'rni ham beqiyosdir. Xususan, Yoshlar ishlari agentligi tomonidan amalga oshirilayotgan "Yosh kitobxon", "Yosh kitobxon oila", "Zakovat" kabi loyihalar yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. "Yosh kitobxon" tanlovi 10–14, 15–19 va 20–30 yosh toifalarida tashkil etilib, ishtirokchilardan o'zbek va jahon adabiyotining o'nlab asarlarini o'qish talab etiladi. Tanlov yildan yilga kengayib bormoqda. 2026-yilda hududiy bosqichlarda qatnashgan yoshlar soni 15 ming nafardan oshgani qayd etilgan. [1]

Kitobxonlikni rivojlantirishning zamonaviy vositalaridan biri elektron platformalardir. Xususan, Mutolaa platformasi [2] yoshlarni elektron va audiokitoblar orqali mutolaaga jalb etishda muhim rol o'ynamoqda. 2026-yil boshidagi ma'lumotlarga ko'ra, loyiha foydalanuvchilari soni 1,4 milliondan oshgan va platforma orqali 3000 dan ortiq elektron hamda audiokitoblardan foydalanish imkoniyati yaratilgan. [3] Avvalroq foydalanuvchilar soni 600 mingdan oshgani ham qayd etilgan bo'lib, bu platformaning yoshlar orasida tobora ommalashib borayotganini ko'rsatadi. [4]

O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali +1 raqamli mutolaaning afzalligi shundaki, yoshlar istalgan vaqt va istalgan joyda kitob o'qish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ayniqsa, olis hududlarda istiqomat qiluvchi yoshlar uchun elektron kutubxonalar va audiokitoblar ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, audiokitoblar ko'rish imkoniyati cheklangan fuqarolar uchun ham qulay vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirish ko'p omilli pedagogik jarayon bo'lib, unda oila, ta'lim muassasalari, davlat siyosati, jamoat tashkilotlari va zamonaviy axborot texnologiyalari o'zaro uyg'un holda faoliyat yuritishi zarur. Aynan ana shunday kompleks yondashuv yoshlarning ma'naviy barkamolligini ta'minlash, intellektual salohiyatini yuksaltirish hamda Yangi O'zbekiston taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadigan avlodni tarbiyalash imkonini beradi.

[1]Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.

- [2]Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
[3]Hasanboyev J., To‘raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
[4]Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent, 2018.

O‘zbekiston va xorijiy davlatlarda yoshlar kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish tajribalarining qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadi-ki, Yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bugungi kunda dunyoning ko‘plab davlatlarida ta’lim va ma’naviy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki kitobxonlik shaxsning intellektual salohiyatini oshirish, tanqidiy tafakkurini rivojlantirish, ma’naviy dunyosini boyitish va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shadigan barkamol avlodni tarbiyalashning muhim omillaridan biridir.

Shu sababli rivojlangan davlatlar tajribasini o‘rganish hamda ularni O‘zbekiston amaliyoti bilan qiyosiy tahlil qilish mutolaa madaniyatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi.

Finlandiya dunyodagi eng yuqori kitobxonlik ko‘rsatkichlariga ega davlatlardan biri hisoblanadi. Mazkur mamlakatda kitobxonlik davlat siyosatining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Bolalar bog‘chasidan boshlab o‘quvchilarda mutolaa ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e’tibor beriladi. Har bir ta’lim muassasasida zamonaviy kutubxonalar faoliyat yuritadi hamda ota-onalar bolalar bilan birgalikda kitob mutolaa qilishga rag‘batlantiriladi. Finlandiya pedagoglari “kitob bilan ulg‘aygan bola hayot bilan ham ongli muloqot qiladi” degan tamoyil asosida faoliyat olib boradilar. Natijada ushbu mamlakat o‘quvchilari xalqaro PISA dasturida o‘qish savodxonligi bo‘yicha muntazam ravishda yuqori natijalarni qayd etib kelmoqda.

Yaponiya tajribasi ham alohida e’tiborga loyiqdir. Bu mamlakatda kitobxonlik avvalo oiladan boshlanadi. Ota-onalar bolalariga erta yoshdan kitob sovg‘a qilishni tarbiyaning muhim qismi deb hisoblaydilar. Maktablarda esa har kuni 15–20 daqiqalik majburiy mutolaa mashg‘ulotlari tashkil etilgan. Mashhur yapon pedagogi Tsunesaburo Makiguchi “Ta’limning maqsadi insonni baxtli qilishdir” deb ta’kidlagan. Ushbu qarash zamirida kitob mutolaasi orqali insonning ma’naviy va intellektual kamolotini ta’minlash g‘oyasi mujassamdir. Yaponiyada yoshlar yil davomida o‘nlab badiiy va ilmiy asarlarni mutolaa qiladilar, bu esa ularning ijodiy va analitik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Janubiy Koreyada kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilgan. Elektron kutubxonalar, audiokitoblar va mobil ilovalar yoshlarning mutolaa faoliyatini qo‘llab-quvvatlamoda. Ushbu mamlakatda deyarli barcha kutubxonalar raqamlashtirilgan bo‘lib, yoshlar istalgan joydan turib elektron kitoblardan foydalanish imkoniyatiga ega. Natijada an’anaviy va elektron mutolaa shakllari bir-birini to‘ldirib, kitobxonlikning yangi modelini shakllantirgan.

O‘zbekiston Respublikasida ham keyingi yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish masalasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Prezidentimiz Shavkat

Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan besh muhim tashabbusning to'rtinchi yo'nalishi yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va kitobxonlikni keng targ'ib etishga qaratilgan. Prezidentimizning "Kitob o'qigan insonning dunyoqarashi ham, fikrlashi ham o'zgaradi" degan fikri mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ma'naviy-ma'rifiy siyosatning mazmun-mohiyatini ifodalaydi.

Bugungi kunda Yoshlar ishlari agentligi tomonidan amalga oshirilayotgan "Yosh kitobxon", "Yosh kitobxon oila", "Zakovat" kabi loyihalar minglab yoshlarni qamrab olmoqda. Ayniqsa, "Yosh kitobxon" tanlovi yoshlarning mutolaa madaniyatini rivojlantirish, adabiy didini shakllantirish va bilim salohiyatini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu tanlov orqali yoshlar Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, O'tkir Hoshimov kabi adiblarning asarlarini mutolaa qilishga jalb etilmoqda.

Raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish maqsadida yaratilgan "Mutolaa" platformasi ham kitobxonlikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Platforma orqali elektron va audiokitoblardan foydalanish imkoniyati yaratilgani yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirmoqda. Bu jihatdan O'zbekiston tajribasi Janubiy Koreya modeliga yaqinlashib borayotganini ko'rish mumkin.

Biroq Koreyada elektron mutolaa tizimi ko'p yillardan buyon shakllangan bo'lsa, O'zbekistonda mazkur yo'nalish hali rivojlanish bosqichida hisoblanadi.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Finlandiya va Yaponiyada kitobxonlik madaniyatining asosiy poydevori oilada shakllantiriladi. O'zbekiston sharoitida esa kitobxonlikni targ'ib qilishda davlat tashkilotlari va ta'lim muassasalari yetakchi rol o'ynamoqda. Shu bois oilalarda mutolaa muhitini yaratish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish va oilaviy kitobxonlik an'analari rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bolalar psixologiyasi nuqtai nazaridan ham rivojlangan davlatlar tajribasi e'tiborga loyiqdir. Xususan, Finlandiya va Yaponiyada bolalarga yosh xususiyatlariga mos kitoblar tavsiya etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ertak va hikoyalar, kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun sarguzasht va ilmiy-ommabop adabiyotlar, o'smirlar uchun tarixiy va qahramonlik asarlari, yoshlar uchun esa ilmiy, falsafiy va kasbiy rivojlanishga xizmat qiluvchi kitoblar tavsiya qilinadi. O'zbekiston tajribasida ham aynan shu yondashuvni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Masalan, 3–7 yoshli bolalar uchun xalq ertaklari va Po'lat Mo'min asarlari, 7–11 yoshli bolalar uchun Xudoyberdi To'xtaboyev asarlari, 12–16 yoshli o'smirlar uchun Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar", G'afur G'ulomning "Shum bola", Chingiz Aytmatovning "Oq kema" asarlari, 17–30 yoshdagi yoshlar uchun esa Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub", Cho'lponning "Kecha va kunduz", O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" kabi asarlarni tavsiya etish mumkin.

Buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniy "Ilm insonlarning madori hayoti, rahbari najotidir" deb bejiz ta'kidlamagan. Darhaqiqat, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish

yoshlarning ma'naviy barkamolligi, intellektual salohiyati va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Alisher Navoiy ham "Olim bo'lsang, olam seniki" degan hikmatli fikri orqali ilm va ma'rifatning inson hayotidagi o'rnini yuksak baholagan.

Shunday qilib, qiyosiy tahlil natijalari O'zbekistonda amalga oshirilayotgan kitobxonlik siyosati xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashib borayotganini ko'rsatadi. Biroq Finlandiya va Yaponiya tajribasidagi oilaviy kitobxonlik modelini, Janubiy Koreya tajribasidagi raqamli mutolaa mexanizmlarini milliy sharoitga mos ravishda joriy etish yoshlar orasida mutolaa madaniyatini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada ma'naviy yetuk, intellektual salohiyati yuqori va Vatan taraqqiyotiga daxldorlik hissi kuchli bo'lgan yosh avlodni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirish masalasi bugungi kunda nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy ahamiyatga ega bo'lgan dolzarb masalalardan biridir. Globallashuv sharoitida axborot oqimlarining mislsiz darajada ortishi, ommaviy madaniyat ta'sirining kuchayishi hamda turli mafkuraviy tahdidlarning vujudga kelishi yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda kitob mutolaasi inson tafakkurini yuksaltiruvchi, ma'naviy dunyosini boyituvchi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiruvchi eng samarali vositalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot davomida o'rganilgan nazariy manbalar, ilmiy adabiyotlar va amaliy tajribalar shuni tasdiqladiki, kitobxonlik madaniyati shaxsning intellektual salohiyati, axloqiy fazilatlar va fuqarolik pozitsiyasining shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy "Bilim va hikmat – insonning eng ulug' ziynatidir", deya ilm-ma'rifatning inson hayotidagi o'rnini yuksak baholagan. Darhaqiqat, kitob insonni nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk, komil va jamiyat oldidagi mas'uliyatini his etadigan shaxs sifatida tarbiyalaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan besh muhim tashabbusning to'rtinchi yo'nalishi, kitobxonlikni ommalashtirishga qaratilgan davlat dasturlari, "Yosh kitobxon", "Yosh kitobxon oila", "Zakovat" kabi ma'rifiy loyihalar hamda "Mutolaa" elektron platformasi faoliyati yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shuningdek, qiyosiy tahlillar natijasida Finlandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya tajribalarida kitobxonlik madaniyatining muvaffaqiyati avvalo oilada shakllantirilishi bilan izohlanishi aniqlandi. Ushbu davlatlarda kitob mutolaasi kundalik hayot tarzining ajralmas qismiga aylangan bo'lsa, O'zbekistonda ham oilaviy kitobxonlik muhitini yanada

rivojlantirish, ota-onalarning pedagogik va kitobxonlik madaniyatini oshirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bolalar va yoshlarning yosh hamda psixologik xususiyatlariga mos ravishda adabiyotlar tanlash mutolaa samaradorligini oshirishning muhim pedagogik sharti ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi. Chunki har bir yosh davrining qiziqishlari, ehtiyojlari va dunyoqarashi turlicha bo'lib, mos ravishda tanlangan adabiyot shaxsning ma'naviy va intellektual rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois mutolaa jarayonida pedagogik va psixologik yondashuvlarning uyg'unligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Abdulla Avloniyning "Ilm insonlarning madori hayoti, rahbari najotidir" degan hikmatli fikri bugungi tadqiqotning nazariy va amaliy mazmuni bilan hamohangdir. Chunki ilm va ma'rifatga asoslangan jamiyatgina taraqqiyot va yuksalish sari dadil qadam tashlay oladi. Shu ma'noda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish davlat va jamiyat taraqqiyotining muhim strategik omillaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

- oilalarda "Oilaviy mutolaa kuni" va "Bir oila – bir kitob" loyihalarini keng joriy etish;
- maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan boshlab mutolaa madaniyatini shakllantirishga qaratilgan maxsus pedagogik dasturlar ishlab chiqish;
- yoshlarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos tavsiyaviy adabiyotlar katalogini yaratish;
- "Mutolaa" platformasi imkoniyatlarini kengaytirish, audiokitoblar fondini boyitish hamda sun'iy intellekt asosidagi kitob tavsiyalari tizimini joriy etish;
- mahalla, ta'lim muassasalari va Yoshlar ishlari agentligi hamkorligida kitobxonlik festivallari, adabiy forumlar va mutolaa marafonlarini muntazam tashkil etish;
- yoshlar orasida kitobxonlik darajasini monitoring qilish va ilmiy tahlil etish mexanizmlarini takomillashtirish.

Xulosa o'rnida aytish joizki, kitobxonlik madaniyati inson kamolotining eng muhim mezonlaridan biri bo'lib, u yoshlarning ma'naviy barkamolligi, intellektual salohiyati va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Xalqimizning "Kitob - tafakkur xazinasini", "Ilmli el - ulug' el", "Bilim- baxt kaliti" kabi hikmatlari ham kitob va ma'rifatning jamiyat taraqqiyotidagi beqiyos o'rnini ifodalaydi. Shunday ekan, yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb pedagogik vazifasi bo'libgina qolmay, balki Yangi O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyoti va kelajak avlod kamolotini ta'minlashga xizmat qiluvchi strategik ahamiyatga ega masala sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – 160 b.

2. Boboyev H., G'ofurov Z. Yoshlar siyosati va ma'naviy tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 248 b.
3. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 384 b.
4. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 320 b.
5. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 512 b.
6. Hoshimov O'. Ikki eshik orasi. – Toshkent: Sharq, 2019. – 496 b.
7. Ismoilova Z. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2021. – 288 b.
8. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
9. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
10. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 400 b.
11. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. – 240 b.
12. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent: Sharq, 2019. – 400 b.
13. To'xtaboyev X. Sariq devni minib. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 224 b.
14. Vigotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991. – 480 b.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 13-sentabrdagi PQ-3271-son qarori "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida".
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 19-martdagi "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha besh muhim tashabbus"ga oid yig'ilish bayoni va topshiriqlari.
17. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari va davlat dasturlari to'plami. – Toshkent, 2020–2025.
18. Yoshlar ishlari agentligi faoliyatiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar va tahliliy materiallar. – Toshkent, 2021–2026.
19. "Mutolaa" elektron kutubxonasi va audiokitoblar platformasi materiallari.
20. O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashrlari va statistik ma'lumotlari. – Toshkent, 2020–2025.